

Наталія Загоруйко

«МИ СТАЛИ ПЕРШОЮ ГРУПОЮ..., ЯКА ВИСТУПИЛА НА ПОВНИЙ ГОЛОС»

— Миколо Даниловичу, днями виповнюється 25 років з часу заснування Української Гельсінської групи. Згадайте, як все відбувалось.

— Десь у 1972 році, в січні, в Україні відбулося

таке «побоїще»... Арешти, арешти, арешти молоді інтелігенції — шістдесятників так звалих. Ця наша патріотична інтелігенція майже вся відправлена в тюрми й табори. Лишилися лише старі люди, такі як пані Оксана Мешко, — дивовижна людина в тому розумінні, що вона була надзвичайно мужня, делікатна, по-жіночому ніжна в той же час дуже стійка натура; вона пройшла тюрми ще за Сталінських часів загартувалась і Олесь Бердник — він людина художнього складу, у нього є імпульси, а потім розхолодження. Він потім себе не дуже добре повів, але він був один із трьох засновників УГГ. Потім ми поїхали до Левка Лук'яненка, який повернувся, відбувши 15 років тюрми. Але ми б не поїхали до нього, якби він не почав виступати так, що його почули у всьому світі — «Голос Америки», «Свобода». Він до нас приєднався і нас було 4.

Потім я поїхав у Львів. Там посправник Л. Лук'яненка, Іван Кандиба приєднався до нас, пізніше — одеситка Ніна Строката-Караванська. Ну, словом, створилася група. Пізніше Маринович, Матусевич і, також, людина великої слави, великої відваги і великого характеру — це генерал Григоренко. Він був нашим опорним пунктом в Москві, без цього ми б не могли діяти, бо звідси, з Києва, інформація зовсім не виходила — з нами могли робити все, що завгодно, а світ би не знав. Григоренко виводив всю інформацію, дзвонив у посольства, консульства, в пресу закордонну.

Оголосили ми про створення групи 9 листопада 1976 р. Я в цей час був в Москві, там ми оголосили про це. А жили ми взагалі-то з Раїсою (дружина письменника. — Н.З.) в Кончі-Заспі. Так в нашу квартиру накидали віз цегли. Оксана Мешко якраз була у Раїси в цей час, то їх ледве не повбивали цією цеглою.

— Створюючи Українську гелсінську групу, в чому вбачали її завдання?

Нашим завданням було вивести на світову арену імена українських політ'язнів, щоб знали про

них. При чому ми зібрали [прізвища] тих, хто в тюрмах, тих, хто в концтаборах, їхні імена, адреси, також їхніх родичів. Ми передали такий монументальний, можна сказати, Меморандум №1, декларацію Гельсінської групи, де [були вміщені прізвища] всіх політ'язнів (понад сто імен). І зразу посипалися в концтабори з усього світу листи до начальників концтаборів — їм там незатишно стало жити.

Політбюро довго терпіти нас не могло. Ми попрацювали з 9-го листопада і до 5 лютого наступного року. В цей день арештували мене і Олексу Тихого. Для цього було прийнято рішення політбюро. В тому рішенні було сказано: арештувати Миколу Руденка і судити його в Донецьку, для чого є юридичні підстави. Вони арештували Тихого, щоб мене вивезти з Києва і судити там. Отак почалися наші «констаборні одиссеї».

— Чи сприяли обставини розвиткові Групи?

Треба сказати, що саме такий історичний момент підійшов для цього, що було укладено Гельсінський договір. В ньому за основу державного життя визнано Загальну декларацію прав людини, яка надає дуже великі права. Тоді Брежнев і радянський уряд оголосили, що вони будуть дотримуватися [прав людини], а раз так, то ми і оголосили нашу групу з такою назвою дипломатичною і трохи хитрою — Група сприяння виконанню Гельсінських угод. Ми ніби говорили уряду: «Ми вам допомагаємо, а якщо у вас не вистачає апарату, щоб розказати світові про те скільки в'язнів сумління по концтаборах і тюрмах, то ми ж вам допоможемо». Це була допомога урядові, але то була така допомога, що вони від неї «як вовки вночі на місяць», а потім вирішили нас арештувати, бо краще нас арештувати, ніж дозвляти нам далі їм «допомагати». Це, звичайно, було лукавство, іронія, але з іншого, юридичного боку, не можна було до нас причепитися — ми вам допомагаємо, ми ваші помічники.

Основне завдання — боротьба за права людини в Радянському Союзі. Але якщо виконувати права людини по-справедливості, то Союз мав розвалитися, що й відбулося.

— Отже, ви показували владі, що прагнете діяти в рамках закону. Якою ж була методика вашої діяльності?

Це теж розумне запитання. Методика діяльності була така: ми є першою в Радянському Союзі

гласною організацією, яка відкинула методи підпільної роботи і на повний голос заговорила на весь світ. Ми знали з досвіду, що підпільна діяльність не придатна для нашої боротьби за права людини в СРСР. Це перше, що можна назвати методикою.

Друге, ми чітко розрізняли те, що в нас є таємним, і те, що не є таємним. Таємним в нас було тільки одне, — стосовно діяльності, якихось людей, яких не можна було підвести, наприклад, час і місце передачі інформації. А так ми зрікалися таємниць. У мене через таку позицію були ускладнення після арешту. Я на допитах вирішив діяти так, як діяли ми в житті, тобто ми говоримо на повний голос і таємниць у нас немає. Так я й говорив. Але я ніколи не сказав такого, щоб комусь нашкодило. Але вони все ж таки використали оце проти мене. І коли я сидів в тюрмі, то так спрацювали хитро, що кинули підозру в Москві серед моїх друзів-дисидентів, що, мовляв, Руденко розколовся. Це стало зрозуміло після того, як ми зустрілися з Раїсою... Узагальнюючи можна так сказати, що ми стали першою групою, яка відки-

нула методи підпільної боротьби, а виступила на повний голос, з відкритим забралом.

Петро Григоренко створив представництво Гельсінської групи в Сполучених Штатах Америки. [Туди ми передавали інформацію про порушення прав людини], а із Америки взагалі на весь світ. Петро Григоренко працював разом з Надією Світличною А потім [після тюрми та заслання] я виїхав і очолив це представництво разом з Надією Світличною. Петро Григоренко тоді вже помер. Але ми представляли вже не Гельсінську групу, а Гельсінську спілку, яка потім перетворилася на Республіканську партію Вона була першою незалежною партією в Україні.

*Розмову вела Наталія Загоруйко,
аспірант Кам'янець-Подільського національного
університету імені Івана Огієнка
(на той час — 2001 рік — учениця 11 класу,
член Малої академії наук, писала наукову роботу
на тему «Правозахисна діяльність
Української Гельсінської групи»)*

Микола Руденко

Море не помиляється

П'єса на 3 дії

Дійові особи

Катерина	—	операційна медсестра
Григорій	—	її брат
Альбіна	—	його дружина
Миرون	—	капітан сейнера
Маринка	—	його дочка
Медун	—	колишній старшина
Неля	—	художниця
Володимир	—	її колишній чоловік
Валентин	—	молодий хірург
Карпо	—	рибалка
Вухатий, Кирпа	—	рецидивісти
Офіціантка, міліціонер, хлопці та дівчата		

Дія перша

Куток напівтемної кімнати. Залізне ліжко, незугарний стіл, старомодні стільці. Посеред кімнати стоїть великий дерев'яний цебер. Над ліжком висять етюди, на яких зображені морські береги з човнами та рибальськими сітями.

З'являється Неля. Знявши плащ, вішає його в кутку. Довго розглядає зразок яскравої тканини, яку вона принесла з собою. У виразі її обличчя вгадується глибокий смуток.

Відкинувши геть тканину, знесилено падає на ліжко. Плечі її здригаються — вона плаче.

Входить Володимир з важкою валізою. Опустивши її на підлогу, стоїть в нерішучості.

Володимир. Можна?

Неля. Ти вже зайшов. Навіщо ж питати?

Володимир (оглядаючи кімнату). Скромненько живеш. (На стелю) Тече?..

Неля. Тече... А ти сьогодні тверезий.

Володимир. Я б завжди був тверезий, якби...

Виносить цебер — і відразу ж повертається.

Неля. Сідай. Куди це ти зібрався?

Володимир (сідаючи). Був на виставці.

Неля. І що?

Володимир. Нічого... Цікавого.

Неля. Спасибі й на тому... Кудись виїжджаєш?

Володимир. Чому ти так вирішила?

Неля. Ну, оця валіза...

Володимир (з посмішкою). А може, приймеш?..

Неля. Володю! Ми вже все з'ясували.